MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Výkladové stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva pro místní rozvoj k problematice § 4 zák. č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, k tzv. vhodným místnostem pro úpravu těl zemřelých a k přechodnému ukládání těl v chladicích zařízeních ze dne 7. listopadu 2017

Účelem tohoto stanoviska je dát poskytovatelům sociálních služeb, tj. týdenním stacionářům, domovům pro osoby se zdravotním postižením, domovům pro seniory a domovům se zvláštním režimem návod, jak interpretovat a aplikovat povinnosti stanovené v ust. § 4 odst. 3 až 5 zák. č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pohřebnictví“).

Dle ust. § 4 odst. 3 zákona o pohřebnictví poskytovatel výše uvedených sociálních služeb musí bezúplatně zajistit provozovateli pohřební služby nebo vypraviteli pohřbu nebo osobě provádějící balzamaci či konzervaci možnost úpravy těla zemřelého ve vhodné místnosti a umožnit jim nezbytnou hygienickou očistu.

Dle ust. § 4 odst. 4 zákona o pohřebnictví, jestliže došlo k úmrtí ve výše uvedeném zařízení sociálních služeb, nese toto zařízení po dobu 48 hodin od úmrtí náklady spojené s uložením lidských pozůstatků. Pokud bylo v době podle věty první zajištěno pohřbení, nese zařízení náklady spojené s uložením lidských pozůstatků jen do doby zajištění pohřbení. Po uplynutí této lhůty nese náklady spojené s uložením pozůstatků v zařízení sociálních služeb a s jejich přepravou nebo uložením u jiné osoby vypravitel pohřbu. Vypravitelem pohřbu se dle ust. § 2 písm. p) a § 5 odst. 1 zákona o pohřebnictví rozumí fyzická nebo právnická osoba sjednávající pohřbení do 96 hodin od oznámení úmrtí nebo obec, na jejímž území k úmrtí došlo.

Dle ust. § 4 odst. 5 zákona o pohřebnictví, pokud po uplynutí 48 hodin od úmrtí nemůže poskytovatel výše uvedených sociálních služeb zajistit uložení lidských pozůstatků ve vlastním zařízení, zajistí jejich uložení u jiného poskytovatele sociálních služeb nebo u provozovatele pohřební služby; přitom si počíná tak, aby náklady spojené s přepravou a uložením lidských pozůstatků do pohřbení výrazně nepřevýšily obvyklé provozní náklady příslušného poskytovatele sociálních služeb za jejich chlazení, popřípadě mrazení.

Vhodnou místností k umožnění nezbytné hygienické očisty těla zemřelého lze rozumět takový prostor, který splňuje základní hygienické podmínky a obsahuje takové vybavení, na kterém lze tělo zemřelého umístit tak, aby mohla být provedena jeho základní úprava a nezbytná hygienická očista. K provedení nezbytné hygienické očisty je vhodné, aby daná místnost byla vybavena minimálně tekoucí studenou a teplou vodou, hygienickými utěrkami na jedno použití a nádobou pro jejich odložení. Zda bude daná místnost vybavena i dezinfekčními prostředky, jednorázovými obleky či rukavicemi, případně dalšími potřebami, je pak na individuální dohodě mezi zařízením sociálních služeb na straně jedné a provozovatelem pohřební služby či osobou zajišťující pohřbení, balzamaci či konzervaci na straně druhé. Vhodná místnost ke splnění podmínky § 4 odst. 3 písm. b) zákona o pohřebnictví musí být zajištěna.[1] Novela zákona o pohřebnictví vychází z úvahy, že zařízení sociálních služeb jsou v tomto směru již dávno vybavena, protože mít

[1] Stanovisko APSS ČR k novele zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví ze dne 30. října 2017.

k dispozici vhodnou místnost pro úpravu těl zemřelých a zajistit alespoň externě tzv. márnici je zákonná povinnost již z roku 2002.

Citovaná ustanovení dále ukládají povinnost uvedeným zařízením sociálních služeb nést náklady spojené s uložením lidských pozůstatků po dobu 48 hodin od úmrtí uživatele služby zde ubytovaného. Pokud jiná osoba (vypravitel pohřbu) sjedná pohřbení a dobrovolně převezme povinnost hradit náklady spojené s uložením těla zemřelého i dříve než 48 hodin od úmrtí, nelze jí v tomto v zásadě bránit.

Zákon o pohřebnictví jednoznačně nestanoví, zda uložení lidských ostatků v době do 48 hodin po úmrtí musí poskytovatel sociální služby zajistit v rámci vlastních prostorů. Na základě výše citovaných ustanovení[2] lze však dovodit, že v případě, kdy poskytovatel sociálních služeb není schopen zajistit uložení lidských pozůstatků zde zemřelého uživatele služby v rámci objektu svého zařízení, je tato povinnost splněna i v případě, kdy zajistí uložení těchto pozůstatků u jiného zařízení sociálních služeb[3], zdravotnického zařízení, popř. provozovatele pohřební služby (lidské pozůstatky zemřelého uživatele služby tedy nemusí být nutně uloženy po dobu 48 hodin od jeho úmrtí v chladícím zařízení v místě úmrtí/poskytování sociální služby a s provozovatelem pohřební služby může být sjednáno okamžité převezení do vhodných prostor).

Úhradu nákladů vzniklých s uložením lidských pozůstatků po uplynutí 48 hodin od úmrtí (ať už přímo v zařízení sociálních služeb nebo u jiného subjektu) je zařízení sociálních služeb oprávněno účtovat přímo vypraviteli pohřbu, nedohodne-li se s provozovatelem pohřební služby jinak.

Jinými slovy, u zařízení sociálních služeb mohou v souvislosti s náklady vzniklými s uložením lidských pozůstatků u jiného subjektu po uplynutí 48 hodin od úmrtí, tedy za dobu, kdy již dle zákona o pohřebnictví nedopadá povinnost hradit tyto náklady na poskytovatele sociální služby, nastat dvě situace:

1) Náklady vzniklé po uplynutí 48 hodin od úmrtí budou uhrazeny přímo provozovatelem pohřební služby, který si převezme tělo zemřelého, tomu subjektu, kde bylo tělo uloženo. Provozovatel pohřební služby takto zaplacené náklady následně přeúčtuje vypraviteli pohřbu.
2) Náklady vzniklé po uplynutí 48 hodin od úmrtí nebudou provozovatelem pohřební služby uhrazeny subjektu, kde bylo tělo uloženo. V tomto případě musí poskytovatel sociální služby uplatňovat tyto náklady po vypraviteli pohřbu. Problém může nastat v případě, kdy provozovatel pohřební služby následně vypraviteli pohřbu účtuje komplexní zabezpečení služeb, přičemž vypravitel pohřbu se domnívá, že tak nemá/neměl povinnost hradit cokoli přímo poskytovateli sociální služby. Proto je vždy nutné vypraviteli pohřbu původ a účel jeho platby vysvětlit a případné nesrovnalosti je nutné řešit přímo s dotčeným provozovatelem pohřební služby s tím, že i tento by měl umět jednoznačně vypraviteli pohřbu vysvětlit, jaké konkrétní služby mu sám účtuje.

[2] Jakož i dle stanoviska Ministerstva pro místní rozvoj ze dne 25.7.2017, doplněného dne 17.8.2017

[3] Lidské pozůstatky mohou být po pozemních komunikacích přepravovány pouze ve vozidle zvláštního určení, které musí být k takovému účelu schváleno (v souladu s ust. § 9 zákona o pohřebnictví)

Na závěr našeho stanoviska citujeme z důvodové zprávy k novele zákona o pohřebnictví:

„Navrhovaná legislativně technická úprava reálněji zpřesňuje maximální možnou hranici zmiňovaných nákladů, které posléze hradí vypravitel pohřbu, nejčastěji prostřednictvím pohřební služby. V praxi by nadále nemělo docházet například k tomu, že zaměstnanec zařízení sociálních služeb bude kontaktovat telefonicky pozůstalé, aby je informoval o úmrtí jim blízké osoby a zároveň po nich vyžadoval obratem sdělení, u jaké pohřební služby pohřeb sjednají, ačkoliv mají na své rozhodnutí zákonem zcela jasně stanovenou lhůtu. Nositelem nákladů za uložení lidských pozůstatků se tak v praxi často stává, namísto zařízení sociálních služeb, vypravitel pohřbu již po dvou hodinách od úmrtí. Zařízení sociálních služeb se tak zbavuje povinnosti zajistit uložení lidských pozůstatků u jiného subjektu, nemůže-li tak učinit ve vlastním zařízení.“

Důvodová zpráva ve větě poslední předjímá možnost „zajistit uložení lidských pozůstatků u jiného subjektu, nemůže-li tak učinit ve vlastním zařízení“ a je tedy plně v souladu s naším stanoviskem.

V souvislosti s výše nastíněnými situacemi vyvstává obecná otázka, zda a jak jsou zařízení sociálních služeb a provozovatel pohřební služby oprávněni nakládat s osobními údaji vypravitele pohřbu tak, aby byla zajištěna řádná úhrada vzniklých nákladů jedné nebo druhé straně. K prevenci vzniku patové situace, kdy provozovatel pohřební služby odmítne zařízení sociálních služeb poskytnout osobní údaje vypravitele pohřbu, lze přijmout závěr, že v případě sdělení těchto údajů nedojde k porušení ust. § 5 odst. 2 písm. e) zák. č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, které stanoví, že bez souhlasu subjektu osobních údajů může správce tyto zpracovávat, pokud je to nezbytné pro ochranu práv a právem chráněných zájmů správce, příjemce nebo jiné dotčené osoby; takové zpracování osobních údajů však nesmí být v rozporu s právem subjektu údajů na ochranu jeho soukromého a osobního života. Pobytovému zařízení sociálních služeb doporučujeme vést evidenci zemřelých podle zákona o pohřebnictví.[4]

Použité právní předpisy:
Zák. č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
Zák. č. 101/2001 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Ostatní dokumenty:
Důvodová zpráva k zákonu č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Stanovisko Ministerstva pro místní rozvoj ze dne 25. 7. 2017
Doplnění stanoviska Ministerstva pro místní rozvoj ze dne 17. 8. 2017
Stanovisko Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR (APSS ČR) k novele zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví ze dne 30. 10. 2017.

[4] Stanovisko APSS ČR k novele zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví ze dne 30. října 2017.